

Історія II

01-17-2026

Тиждень #17

Лекція #16:

Шістдесятники

(початок – прозірки 43)

Завдання (з книжки *Новітня історія України 1945-2001*):

Прочитати:

Лекція #16:

Шістдесятники

ст. 20-25

Лекція #17:

Нові репресії за Л. Брежнєва (1964-1982) і В. Щербицького (1972-1989)

ст. 26-29

Виконати:

Написати відповіді на питання 1-10 на ст. 29 в книжці *Новітня історія України 1945-2001*.

Нові репресії за Л. Брежнєва (1964-1982) і В. Щербицького (1972-1989)

1. Після усунення Хрущова до влади в Москві на довго прийшов Леонід Брежнєв (1964-1982). Його влада відзначилася відновою репресій, економічною стагнацією, агресивністю в міжнародних відносинах: задушенням ліберального режиму Дубчека в Чехо-Словаччині (1968), втручанням в конфлікти в Африці, в Сомалі, Етіопії, Анголі, в Латинській Америці (Нікарагуа і Ель-Сальвадор), війною в Афганістані та напруженими відносинами з Америкою. Президент Рональд Рейган назвав СРСР „імперією зла“. Брежнєв усунув Шелеста з Києва і призначив Володимира Щербицького на пост Першого секретаря ЦК Комуністичної партії України (1972-89). Брежнєв покінчив експериментувати з лібералізацією комуністичного режиму, його доба названа „доба застою“.

2. Прихід Щербицького до влади позначився в Україні посиленою русифікацією. Большевицький режим в Кремлі прагнув до злиття всіх народів Радянського Союзу в один радянський народ — так звану „нову історичну спільноту“. Це мало відбуватися через зближення політичного, економічного та культурного життя, а середником мала бути російська мова, яка б єднала всі народи до російського. Русифікація відбувалася в усіх площинах і за Брежнєва стала офіційною доктриною. Провадив нею ідеолог Комуністичної партії Радянського Союзу — Суслов. В Україні русифікацію підтримували понад 10 мільйонів росіян та російськомовних українців, котрі почували себе росіянами.

3. Успішність русифікації видно було в освіті та шкільництві. За 20 років (1958-80) тираж українських книжок значно впав — від 60% до 24%. Дітей вчили російською мовою в українських школах. Тільки 20% журналів виходили українською мовою. Два мільйони українців вживали тільки російську мову. Російська мова стала вважатися мовою вищої культури, мовою міста, а українська — мовою простих селян, так, як було за царських часів у 19-му столітті.

4. Побіч русифікації поширилася економічна експлуатація України. Шелест обстоював паритетність України в СРСР. Натомість Щербицький ревно виконував накази Москви. Україна вносила більше до СРСР (більше 10%), ніж мала користи з нього. Тому в порівнянні з Москвою

та сусідами Україна відставала від них економічно. Економічне майбутнє України далі вирішували в Москві з катастрофічними наслідками для неї в будуччині. В 1970-их рр. збудували атомну електростанцію в Чорнобилі біля Києва без достатньої системи забезпечення від аварії. Тоді й створено штучні моря на Дніпрі біля Києва, Черкас, Каховки, які скоро стали отруєні хемічними відходами та причинилися до забруднення частини Чорного моря.

5. Хоч урбанізація України привела до збільшення числа інтелігенції з фаховою освітою до 1.5 мільйона, але третина з них були росіяни. Також влада змушувала 25% українських фахівців виїжджати з України на працю в Росію, де вони підпадали прискореній русифікації, бо за межами України не було ніяких українських шкіл чи видавництв. Зате переселення росіян в Україну зростало цілий час. У 1959 р. було 7 мільйонів росіян, а в 1970 р. вже 10 мільйонів — здебільшого в містах у південній та східній Україні. Також число мішаних подруж між українцями й росіянами зросло до 20%.

Київ. Золоті ворота.

Київ. Протести біля приміщення КГБ України. 1990 р.

6. У сільському господарстві України швидко виявилися результати хрущовських реформ. Назагал, у сільсько-господарському секторі панували хаос і невігластво. Проте прогресували малі присадибні ділянки колгоспників. Ці малі клаптики землі (близько півгектара) давали сім'ї в середньому 36% прибутків. Хоч вони займали тільки 3% посівної площі, але давали державі в 1970 р. 33% м'яса, 40% молочних виробів і 55% яєць. Однак села поступово втрачали своє населення, яке втікало до міст. В 1980 р. господарства по селах нараховували 5.8 мільйона людей, здебільша літні жінки.

7. Обурення таким несправедливим життям поволі доходило до протесту. Однак сила тайної поліції КГБ не зменшувалася, ані уряд не переставав уживати репресій проти своїх громадян. Але тепер люди втратили панічний страх, і опір переходив у різні форми. Тут був дисидентський рух інтелігенції, правозахисний рух в легальних організаціях, спротив у профспілках, релігійне відродження, опір військових до мобілізації до Афганістану, де тривала війна, яка принесла багато жертв Україні, як і опір тоталітарно-русифікаційній політиці уряду.

8. Зате Щербицький потурав Брежневу: він відправляв фахівців з України, жертвував економічними інтересами України для будови Си-

біру, посилював русифікацію в Україні та всіляко боровся з проявами опору за допомогою КГБ. Він виключив 37 тисяч членів КПУ — прихильників автономії України, які стали членами партії за Шелеста. У 1972 р. відбулися арешти і заслання багатьох шістдесятників та їх прихильників на довгі терміни до концтаборів Сибіру. Але опір не припинявся. Тепер на місце поетів і літераторів прийшли дисиденти, і рух опору поширився на інші верстви народу.

Поясніть слова:

період застою (стагнації)	злиття народів
тираж (наклад)	доктрина
репресії	дисиденти
штучне море	Леонід Брежнев
русифікація	„імперія зла“

Дайте відповіді на запитання:

1. Чому доба Брежнева називається добою застою?
2. Що таке русифікація?
3. Ким був В.Щербицький?
4. Як Щербицький допомагав русифікувати Україну?
5. Як уряд СРСР нищив Україну?
6. Скільки росіян приїхало в Україну?
7. Чи Україна була експлуатована?
8. Де СРСР був агресивним?
9. Скільки інтелігенції було в УРСР?
10. Чому уряд примушував українських фахівців їхати поза Україну?